АСАН І ЗЕЙНЕП

Шкіц І

Гарячий кримський полудень. Море синє-синє; воно все тремтить і переливається, грає тисячами барв... Чинари й тінисті орішники якось замліли від палючого сонця; вони всі скупчились над холодним струмочком, ніби чекають чогось... Маненька татарва, з голими ніжками, бігає, підкотивши штани, вздовж гірської річки, перестрибує з камня на камінець, хлюпається і кричить щось по-своєму...

А вода упинно несеться в море...

Під горою, коло чинар — кам'яний мур, і в ньому — кінчик залізної труби, з котрої дзюрчить вода; над трубою, по кам'яному муру, вирізано рік, коли воду знайдено. Це — така криниця!.. Сюди приходять молоді й старі татарки по воду... Наразі весь аул ніби заснув, на плискуватих дахах нікого не видко; кручені паничі манячать коло ледве помірних вікон, над дахом в'ється легенький димочок, а коло*дверей висять розвішаний перець і сухий тютюн...

В одній саклі двері одчинені; крізь них видко молоду татарку, що сидить на кам'яній долівці і плете сітку для риби; тим часом молодша сестра її розплітає їй волосся й порається коло неї з полумиском рудої, розбовтаної в воді фарби, в котрій вона те волосся мочить...

Повз саклю тягнуться по вулиці рипучі нудні мажари: їх обганяють порожні вози каменярів. На дні одного з тих возів лежить молодий турок. Голова в нього мальовничо завинута хусткою, на ногах — шкуратяні черевики, стягнуті мотузком, а весь він — у білому,— в якомусь полотняному дранті з матнею і в холошнях, що з колін аж до п'ят обтягують його й роблять струнким, мов кипарис.

— Зейнеп! Зейнеп!..

Татарка, що сиділа й плела сітку, ще здалеку побачивши його, вирвалася злякано з рук сестри і сховалася за дверима.

— Асан! Асан! — шепнула вона їй...

Сестричка з дрібними кісками і в круглесенькій вишитій шапочці виглянула з саклі й відповіла каменяру: "Зейнеп пішла по воду".

— Брешеш,— буркнув він і грізно блимнув своїми очима на дівчинку. Далі він знов ліг на живіт і байдужно сіпнув віжки.

Коні рвонули й побігли далі, з гори. Асан ще раз ліниво оглянувся на саклю й замугикав якусь пісню.

Він почав мріяти про Зейнеп... Чом це Зейнеп боїться його? Така хороша, швидка і моторна, з очима, переляканими, мов у сарни, але горда, що й не підступишся!.. І не гляне ніколи!

Батько її — заможний господар, має пишний сад і городи, поле тютюну й великий виноградник... У нього тільки дві дочки... Але — очі, її очі!.. Найбільше вони ваблять Асана... Він і сам не знає, що з ним робиться, як він їх бачить: здається, підхопив би її на руки і поніс би в гори її, жінкою статись для нього...

Та як згадає, що він убогий каменяр... Задля нього, убогого каменяра...

II

Зейнеп не думає про Асана. Вона тільки страшенно боїться його. Чи піде по воду, де тінисті чинари,— набирає воду,— то і здригнеться, якщо

вчує чиїсь легкі кроки... Чи піде над море, сяде, на березі, обхопить голову руками,— слухає море... А воно шумить, шумить без кінця... Було, нечутно підкрадеться до неї сестра, вхопить за шию, то вона так і замре, похолоне...

Не розмовляла з "ним" вона, а от знає, відчуває нишком, що він її сподобав... Але їй — байдуже... В неї про нього гадки немає!.. Вона любить море — он воно яке гарне стелиться, любить зорі; любить рідну саклю...

А до нього їй байдуже, байдуже!.. Як гарна чинара, зросла вона в батька, слухала моря, дивилася на зорі... Теплі кримські ночі тішили й розважали її. Малою — тулялась вона серед різнобарвних камінчиків, котрі їй приносила хвиля,— стрибала по скелях, ховалась в ліщині або в гіллі грецьких орішників, що над криницею. А тепер...

Мусить ходити поважно, закриватися зеленою китайкою від чужинців,— стерегтися Асана... Минулася її воля!..

Одного разу ціле товариство великих панів прискакало кіньми до криниці напувати коней. Всі вони розмовляли не по-їхньому; один тільки багатий молодий татарин, у вишиваній золотом одежі, був серед них. Він попросив у неї ласкаво напитися. А вона — задивилась на його одежу, на кучеряве волосся, що вибивалося з-під шапки, на чорні брови... Його прозивали Урсин. Після того він не раз приїздив до її батька обирати собі коней з їх табунів. Зостався у них на довший час і вийняв у неї серце: втратила вона з того часу свій спокій, свою волю, свою дівочу безжурність...

А тут впоперек дороги став Асан,— наймитом він зробився у її батька на винограднику!.. Весь час, поки служив, ходив він по їх городу завше так, щоб з нею стрінутися. Чи вийде вона навіть, з двору на вулицю,— він стежить за нею і веде супроти неї коня напувати; чи увійде в саклю,

— аж він грюка в двері, прохає в її матері тютюну за роботу або в батька на могорич. І всюди, всюди, де не піде, стрічає вона його...

Одного вечора щось тоскно їй було. Сонечко вже сіло за гори. Присмерки розлилися по скелях і долинах. А вона все стояла край плискуватого даху і наче уві сні дивилась на море... Мовчала і поринала в рожевих мріях... їй уявлявся Урсин її власним чоловіком. Його очі... слова...

Аж ось під саклею щось зашолохтідо... "Урсин!" — подумала зона. Він, як кіт, легко стрибнув на камінь; з каменю на дах, до неї... Зейнеп мовчки пригорнулась до нього, й вони щезли з даху, взявшись за руки...

На винограднику порався коло чубуків Асан. Він бачив, що дві тші^— Зейнеп і Урсин,— крадькома пройшли в глибінь саду, Але промовчав...

III

Минуло кілька днів.

Вдень — спека,' вночі — місяць і. зорі, і тиха, лагідна теплінь надворі... А сьогодні — як навмисне, видалась чудова, напрочуд ясна, місячна ніч!..

Зейнеп — неспокійна; батько й мати нічого не знають про те, що в неї було з Урсином. Вона їм нічого не казала...

Далеко-далеко в глибині душі ховає вона таємницю щастя. Великого, повного, безмірного щастя!..

Що бува так на світі, вона навіть і не знала!.. Мов у півсні все це сталося, й вона певна тепер, що Урсин її любить...

Коло саклі, де вона замислена сиділа, з'явилася тінь. Світло місяця закрила від неї постать Асана. Лютість була в нього на обличчі, очі його бігали, він задихався й сичав, як гадюка:

— Ходім, ходім подивимось!..— І він вхопив її за руки і силоміць тяг її кудись, затуливши їй рота рукою.

; Вола не опиралась його вимогам. Жах так міцно спаралізував її волю, що про ніякий опір не можна було й думати. Мов овечка, пішла вона за ним.

А він її вів усе далі й далі, в город, за кам'яний мур, усипаний битими склянками, вгору, по дорозі до панського маєтку, що лежав недалечко від них. Мільйон разів ходила давніше Зейнеп повз ту панську садибу й ніколи не цікавилась тим, як живуть там люди. А тепер Асан, не знати нащо, волік її туди проти її волі. Вона не могла зрозуміти, навіщо й як... Не могла збагнути, що йому від неї треба... Нащо їй пани?!. Нарешті він привів її до будинку і став коло панської веранди, обвитої гліциніями. Темна ялинка укривала їх обох віттям.

— Глянь,— прошепотів він і хитнув головою на веранду.

Зейнеп злякано глянула. Саме проти місяця, на оттоманці сидів Урсин, а в нього на плечі дрімала, притулившись до нього, немолода, але ще гарна пані...

Зейнеп мовчки рвонула свою руку,— раптом зірвалася з місця і як божевільна нечутними кроками побігла геть, у темний парк. В парку вона перескочила огорожу, за огорожею — річку і не оглядаючись побігла в гори.

Вона тікала так, ніби за нею стежили й ловили її тисячі рук або принаймні гналися за нею на конях... Зі скелі на скелю, з рівчака на камінь, все вище і вище, аж тудою, де стирчать найвищі гірські шпилі,

голі, як пустиня. Зелене покривало зсунулося з голови, золоті гроші на шиї порвалися й розсипалися, а маленькі капці все бігли й бігли і білілися то там, то тут, при ясному світлі місяця. Нарешті вона зникла за поворотом гір, і повна тиша й самотність запанувала на верхів'ях...

Тільки місячне світло сумно-сумно мацало сірі зморшки й виступи скель і кругле каміння над гірським водоспадом.

Маленька, ледве помітна хмарка зачепилася за най-гострішу вершину, окуталася сріблом, задивилась на обрій... Далеко-далеко, там, на краю світа, вузенькою ниточкою засвітилось море... В широких долинах та на узгір'ях, що спускались аж до самісінького берега, ледве блимали вогні аулів...

Зейнеп уже не бачила їх, не вернулась до них. Не вернулась до батька, до матері, не вернулась до Асана і до панського будинку. Вся краса божого світу раптом зникла для неї,— ніби пересохла... І прірва невимовного одчаю розступилася перед її очима, мов темне гірське провалля, що чекає вночі на жертву... В нестямі вона мала тільки одну думку,— стратити собі життя!..

Довго шукали потім дівчину її родичі. Обходили гори, спускались в безодні, лазили по водоспаду, найшли навіть зелене покривало й розсипане намисто... Але Зейнеп ніде не було...

Так і не знати, чи дикий звір, може, де на неї натрапив, чи подалась вона світ за очі, чи змили її хвилі водоспаду в те широке, безкрає море, котре вона так любила...